

Anmeldelse af:

Henrik Mørkeberg & Anders Rosdahl (red.) Marked, statslig politik og velfærds- mæssige konsekvenser

Arbejdsløshedsundersøgelserne 3.

Socialforskningsinstituttet, publikation 107. I kommission hos Teknisk Forlag, 1982.

Bind 3 i SFI's store arbejdsløshedsprojekt er vist ment som undersøgelsens teoretiske hovedbind, der indeholder ni kapitler med en oversigt over arbejdsløshedsforskningens stadi på ni hovedområder, fremstillet så lettilgængeligt som muligt af forskellige specialister. Det er naturligvis svært at få homogeniseret alle ni til en samlet fremstilling, og der er da også forskellige konsistensproblemer, sådan at nogle kapitler har karakter af internationale teorioversigter, andre er diskussionsindlæg, og atter andre er oversigter over danske empiriske resultater. Men man kommer da godt rundt i landskabet ved en gennemlæsning.

Ved første øjekast fremtræder bindet som en skræmmende tidssluger, idet det løber op på 432 sider; men dels er siderne små, og redaktørerne har sikkert med noget besvær fået udryddet det meste fagslang, alle formler o.l. Dertil kommer, at 115 af de mange sider er brugt til oversigter, indholdsfortegnelser o.l. Især må den grundige oversigt af G. Viby Mogensens nævnes - den giver en hurtig og loyal orientering om bindet og hele projektet.

Tre af kapitlerne: 1 af Gunnar Persson, 2 af Anders Rosdahl og 5 af Peder J. Pedersen handler om arbejdsmarkedets mikroøkonomi, og det er unægteligt et område, hvor der har været en vældig teoretisk diskussion i den sidste snes år. Diskussionen, som især har kørt i USA, har centreret sig omkring den meget radikale Chicago-skole med Garry Becker og George Stigler som de to store, gamle igangsatte (Stigler har allerede fået nobelprisen, og Becker vil uden tvivl få den, hvis han blot lever længe nok!). I næste generation er fulgt en hel perlerad af dynamiske yngre folk som Dale Mortensen, James Heckman, Melvin Reder, George Neumann, Ken Burdett o.m.a. Hovedbestræbelsen har været at give rationelle forklaringer på alle de mange stivheder og mobilitetshæmmende institutioner og aftaler på arbejdsmarkedet. Bestræbelserne har ført til en blomstrende litteratur om søgeteori, der beskriver den arbejdsløses jobsøgning, kontraktteori, der analyserer arbejdsfordelingsaftaler, teorier for fagforeningers adfærd o.s.v. En lang række af de store arbejdsmarkedsdiskussioner i Danmark i de senere år har drejet sig om netop disse emner: betydningen af de relative lønforskelle for forskydningen i arbejdsløsheden på kortere og længere sigt, betydningen af kompensationsgraden i arbejdsløshedsforsikringen o.s.v. Det kunne have været meget spændende, hvis man hav-

de fået f.eks. Dale Mortensen til at skrive en oversigt over denne teori og de mange store empiriske undersøgelser, der har været foretaget på disse områder. Havde man haft et sådant kapitel - det manglende kapitel X - ville de tre mikrokapitler være faldet smukt på plads, men nu står de noget flagrende.

Kapitel 1 om allokeringsmekanismer på arbejdsmarkedet er skrevet af en marxist og oversat fra svensk (!). Det består af to dele: Den første del er udformet som en kritik af det manglende kapitel X. Det er unægtelig en tyndbenet kritik, man finder faktisk slet ikke ud af, hvad det er for en »ortodoks« teori, som forfatteren ikke kan lide. Mere interessant er forsøget på at skitsere en alternativ teori, som der åbenbart ikke findes ret meget litteratur om: Den strukturelle teori, hvor folk fødes til deres arbejdsmarkedetsrolle og så af det kulturelt-sociale system sorteres ind i det arbejdsmarkedsegment, hvor de - stort set - finder deres blivende plads. Der lægges stor vægt på, at relative lønninger, arbejdsforhold, arbejdsløshedsrisici o.l. ingen rolle spiller for segmenteringen. Jeg gad dog nok se en empirisk undersøgelse, der viste, hvordan udviklingen i f.eks. cand. mag.'ers eller murerers relative indtægter i de sidste 30 år har været helt uden sammenhæng med udbuds- og efterspørgselsforhold!

Kapitel 2 er en gennemgang af arbejdskraftens mobilitet i Danmark som belyst i den officielle statistik. Desværre er der ikke meget, der viser, hvor store udsving der har været i størrelserne af de enkelte arbejdsmarkedsegmenter, som vi - fra kapitel 1 - skulle vente var relativt stabile. Kapitlet er koncentreret om de store linier: tilgang til og afgang fra arbejdsmarkedet på alder og køn, udviklingen i arbejdsløshedsfrekvenser o.s.v. En både klar og omhyggelig gennemgang af den danske statistik; men altså ikke meget egnet til en analyse af problemstillingen i det foregående kapitel.

Kapital 5 er det sidste mikroøkonomiske kapitel. Det er en letlæst sammenfatning af Peder J. Pedersens bog om »økonomiske effekter af arbejdsløshedsforsikringen«, (Socialforskningsinstituttet, Studie nr. 42), jvfr. også hans artikel i dette tidsskrift (1982, nr. 4, pp. 75-86). Det er klart, at en så drastisk ændring i kompensationsgraden (d.v.s. arbejdsløshedsunderstøttelsen i forhold til lønnen) som vi oplevede i to spring 1967/68 og 1970/73 fra ca. 45% til ca. 75% må have haft dybtgående virkninger for stort set alle reaktioner på arbejdsmarke-

det; men det har vist sig meget svært at komme til bunds i, hvad der egentlig sker - og det er meget interessant at følge med i Peder J. Pedersens gennemgang af den omfattende og ofte stærkt ophidsede diskussion, der har været af disse ting, især i USA (jvf. kapitel X). Det er p.t. klart, at kompensationsgraden spiller en rolle for inflationstakten, men det er stadig noget uklart, hvor stor denne effekt er.

Tø af kapitlerne - 3 & 4 - handler om den makroøkonomiske styring. Man har her valgt at stille en borgerlig teknokrat (Jørgen Rosted) over for en marxistisk teoretiker (Jørgen Lindgaard Pedersen), og det er jo da en meget sjov fremgangsmåde, selv om der unægtelig bliver temmelig meget gentagelse. Den, så langt, mest avancerede og velunderbyggede fremstilling er Jørgen Rosteds gennemgang af de sidste 15 års økonomiske analyser koncentreret om Budgetdepartementets, Det økonomiske Råds og Det økonomiske Sekretariats konjunkturrapporter. Nu har Rosted selv været med til at lave en del af disse rapporter, og det mærkes - her er en virkelig solid analysetradition og et omfattende empirisk materiale at øse af. Det mest underlige ved Rosteds kapitler er, at han overhovedet ikke diskuterer de store statsunderskuds dynamik; men hermed bliver han en fin repræsentant for den efterhånden helt isolerede danske keynesianske tradition - det burde dog nok være bemærket, at det er noget specielt dansk at påstå, at store statsunderskud i det lange løb ingen konsekvens har. Jørgen Lindgaard Pedersens analyse har slet ikke en omfattende empirisk tradition at øse af; men bygger derimod på den hensygnende marxistiske tradition for en bredere og meget mindre præcis samfundsfilosofien, og man kan roligt sige, at det lange løse kapitel går over stok og sten. Det morsomste er nok, når Lindgaard forsøger at inddrage politiske faktorer i den økonomiske analyse: vælgere, pressionsgrupper, organisationer og bureaukratier; men det er underligt at mærke sig, hvor få konkrete, operationaliserede og empirisk estimerede modeller marxister har bidraget med på disse områder. Her stammer øjensynlig al brugbar analyse fra Public Choice skolen; men den har Lindgaard tydeligvis hverken nogen viden om eller sympati for.

Kapitel 6 af Ruth Nielsen handler om kvindernes ligeberettigelse og er skrevet af en jurist, der - meget fornuftigt - har koncentreret sig om udviklingen i de danske retsregler og EF's henstillinger m.v. På mig gør fremstillingen et meget sobert indtryk - det er kun synd, at kapitlet ikke er mere integreret i de øvrige, her kunne lidt inspiration fra Garry Becker (jvf. kap. X) have gjort god fyldest.

Kapitel 7 af Lars Fock er på ny en pæn oversigt over den danske statistiks belysning af udviklingen i arbejdskonflikter fra 1967 til 1979. Her ville et vist internationalt perspektiv (jvf. dette tidsskrift 1982, nr. 4, pp. 98-136) nok have gjort fremstillingen mere spændende; men det er klart og pænt, hvad der er.

Endelig handler kapitlerne 8 og 9 om den enkelte

arbejdsløse. Kap. 8 af Henrik Mørkeberg gennemgår SFI's egne og forskellige andre undersøgelser af, hvordan den enkelte oplever arbejdsløsheden, og hvilke materielle konsekvenser den har vist sig at have. Det er godt - og ikke overraskende - at se, at de materielle konsekvenser efterhånden ikke er så alvorlige. Det er alle de øvrige konsekvenser, der virkelig slår. Kap. 9 af den tyske psykolog Ali Wacker er en meget interessant gennemgang af en lang række tyske undersøgelser af de ældre arbejdsløses situation - der er sikkert mange af disse resultater, der direkte kan overføres til danske forhold, når man diskuterer efterløn og lignende ordninger.

Det er klart, at en anmeldelse af 432 sider ikke kan behandle alt lige grundigt; men jeg håber dog at have givet læseren det indtryk, at der er meget at hente i den lille, tykke bog.

Martin Paldam
Økonomisk Institut,
Aarhus Universitet

Per Vejrup Hansen: Lønforskelle, lønpolitik og beskæftigelse i 1970'erne

Arbejdsløshedsundersøgelserne 4.

Socialforskningsinstituttet, publikation 111. I kommission hos Tekniske Forlag, 1982.

Indholdet i Vejrup's lille bog er smukt summeret i dens titel. Det indeholder *for det første* en gennemgang af udviklingen i to strukturer: lønningerne og beskæftigelsen. Det fremgår, at der for de største strukturændringer er tale om meget klart modgående bevægelser i de to strukturer: Dem, der vinder mest relativt på lønningerne, de taber mest relativt på beskæftigelsen. *For det andet* har Vejrup forsøgt at forklare nogle af hovedtrækkene ud fra en diskussion af den førte politik. Det, der er den mest dramatiske forskydning i lønstrukturen, er væksten i F/M-ratioen (d.v.s. forholdet mellem kvinders og mænds løn) og det er just her, at Vejrup fremsætter sin mest spændende og provokerende *hovedtese*, den øjensynlig meget kraftige negative samvariation mellem kvindernes relative løngvinst og deres relative beskæftigelsesfald er et rent *tilfælde*! Det er denne påstand, der er det skæggeste i bogen, og den skal vi koncentrere os om.

Først skal vi dog se lidt på gennemgangen af tallene - her kommer SFI's tradition og hele apparat rigtig til sin ret. Tabellerne er lette at læse, de fleste figurer er klare, og beskrivelsen er omhyggelig. Mange af tallene har jeg også selv indsamlet og kan stå inde for - her er læseren i gode hænder. Det eneste jeg vil indvende er, at perspektivet er lidt vel snævert - i mange tilfælde kan man uden de store anstrengelser få konsistente serier tilbage til 1950 eller før. Man kan også sammenligne over grænserne.

Specielt for F/M-ratioen (altså kvinde/mand lønforholdet) har Vejrup ganske vist tal tilbage til 1950, men han har fået dem tegnet (på figurerne 3.1 og 5.1) i et så mystisk perspektiv, at det slet ikke fremgår, hvor dramatisk en forskydning der faktisk har været. Det er ganske vist et *internationalt* fænomen, at F/M-ratioen går op fra sidst i 60'erne til engang her sidst i 70'erne; men den danske udvikling er koncentreret i årene 1971-77 og usædvanlig stærk (i mine tal på 12½% af mændenes løn). Ikke alene er dette en stor stigning, men den foregår i et land, hvor der i de foregående 25 år har været en lignende stigning (i alt), og hvor niveauet i forvejen var relativt højt. Kort sagt: med lidt perspektiv ville man have set, hvor drastisk forskydningen har været.

Nu må man spørge om, hvad sammenhængen burde være mellem den løn relationsændring og beskæftigelsesudviklingen ifølge almindelig (neoklassisk) økonomisk teori. Svaret er det sædvanlige: det kommer an på...! Hvis lønforskydningen stammer

fra *udbudssiden*, d.v.s. at kvindernes lønpres er vokset relativt til mandens, vil dette føre til et fald i kvindernes relative beskæftigelse. Hvis forskydningerne skyldes, at virksomhederne øger *efterspørgslen* efter kvinder relativt, vil dette medføre en samtidig vækst i deres beskæftigelse og i deres lønninger relativt til mændene.

For at komme helt til bunds i sagen er der fem forhold at holde styr på:

(1) Kvindernes arbejdsudbud.

(2) Virksomhedernes vurdering af hvor meget kvindelig arbejdskraft er værd relativt til mandlig.

(3) Virksomhedernes muligheder for at substituere mellem mandlig og kvindelig arbejdskraft.

(4) Lønpressets relative størrelse.

(5) Ændringer i produktionsstrukturen - d.v.s. ændringerne på varemærket.

Her er der vist nok almindelig enighed om to ting: Ad (1) er der sket en ganske stærk stigning i kvindernes arbejdsudbud på grund af de store familiemæssige holdningsændringer, faldet i fødselsfrekvenser og meget andet. Ad (4) er der sket en stærk stigning i kvinders lønmæssige aggressivitet relativt til mændenes - noget der igen skyldes en international holdningsændring.

En almindelig økonom vil ud fra disse to »fakta« forvente et ganske drastisk fald i kvinders beskæftigelse relativt til mænds - dette fald er kommet helt som ventet, men det har ikke været så stort, som man skulle have ventet, og det vil man så tilskrive til (2), nemlig at kvinders arbejdskraft også er blevet mere værd relativt på grund af, at kvinder er blevet en langt mere stabil arbejdskraft end tidligere (på grund af de samme ting som var nævnt under (1)) og til (3) at substitution bort fra kvindelig og over til mandlig arbejdskraft er en langsommelig affære, fordi uddannelses- og organisationsforhold hæmmer processen. Fordi substitution ofte strækker sig over en dekade, så betyder det ingenlunde, at der ikke er tale om en stærk effekt i det lange løb.

Vejrup tror ikke på substitution - heller ikke i det lange løb - og diskuterer ikke (2). Hans fund er (5). Det, der er hans pointe, er, at arbejdskraften er kønsmæssigt skævt fordelt mellem sektorerne, og at sektorerne har forskellig konjunkturfølsomhed. Nu hævder Vejrup, at kvindefagene har en større konjunkturfølsomhed end mandefagene.

Da omslaget i den relative beskæftigelse skete omtrent samtidig med det store konjunkturomslag i

74/75 er det jo et spørgsmål, hvad det er, der har medført ændringerne i beskæftigelsesrelationerne.

Vejrup har *to* beviser for, at det er konjunktur-
romslagene, der er det afgørende. For det første har
han lavet en standardberegning, hvor erhvervsstruk-
turen er fast, og hvor det viser sig, at beskæftigelses-
strukturen så også viser små ændringer. For det an-
det har han en meget beskedne regressionsanalyse,
hvor han forsøger at forklare beskæftigelsesrelatio-
nerne ved dels den samlede beskæftigelse og dels
lønrelationerne i det samme år.

Nu er der to ting at sige til disse beviser: Standard-
beregningen er nok så diskutabel som bevis, for det
er klart, at dersom man ændrer de relative omkost-
ningspriser for produktionen i en situation, hvor der
ikke kan substitueres (på kort sigt), så ændrer man
også prisrelationerne for færdigvarer og dermed
produktionsstrukturen. Regressionsanalysen kræver
betydeligt flere år for at give klare resultater. D.v.s.
at Vejrups beviser er svagere, end han tror.

Problemet er desværre, at det kræver en omfat-
tende og meget omhyggelig modellering af relati-
onerne på arbejdsmarkedet at trænge helt til bunds i
disse ting. En virkelig solid økonometrisk analyse af
alt dette, vil nok desværre falde helt uden for SFI's
normale rammer.

Men fordi hovedtesen hviler på noget svagere fød-
der, end Vejrup synes at mene, er den alligevel både
spændende og udfordrende for os andre. Dertil
kommer, at Vejrup også har en del at sige om ind-
komstpolitik og den solidariske lønpolitik fra LO's
side.

Martin Paldam
Økonomisk Institut,
Aarhus Universitet

Kjærsgaard, K. og E. Damsgård Hansen 1983: Dansk Økonomisk politik. Teori og erfaringer

Erhvervsøkonomisk forlag, 264 pp., kr. 153.00 inkl. moms

Ovennævnte bog består af syv kapitler:

- Kap. I Hovedtræk af den økonomisk-politiske udvikling i Danmark efter 1945.
- Kap. II Inflation.
- Kap. III Betalingsbalanceuligevægt og konkurrenceevne.
- Kap. IV Indkomspolitik.
- Kap. V Valutakurspolitik.
- Kap. VI Erhvervs politik.
- Kap. VII Arbejdsmarkedspolitik.

Formålet med den her foreliggende publikation er - jfr. forordet - dobbelt: »For det første at slå bro mellem lærebogens modelindlæring og de økonomisk-politiske problemstillinger og for det andet at gøre dette på en måde, så teorierne anvendes på danske forhold og sættes i forbindelse med danske erfaringer«. Baggrunden for dette formål er, at udenlandske - især amerikanske - lærebøger i stigende grad benyttes i undervisningen i nationaløkonomi ved de højere læreanstalter her i landet.

Den stillede opgave - at bedømme den førte økonomiske politik siden 2. verdenskrig - er ganske krævende. Ikke blot skal der gives en historisk sammenfatning, men nok så væsentligt, forfatterne må også, hvis de skal opfylde formålet, redegøre for den økonomiske politiks virkninger - og herunder tage stilling til såvel timingen som doseringen af den førte økonomiske politik. Og som det fremgår af kapiteloversigten lægges der op til en bred vurdering.

Det er min opfattelse, at bogen er bedst i dimensionen: den økonomiske historie. Således er kapitel I ganske vellykket. Bogens svaghed er, at der er satset på for mange heste og undertiden måske på de forkerte. I sidstnævnte henseende tænkes på den lidt ufrugtbare diskussion om klassifikation af den økonomiske politik.

De givne resultater af diverse økonomiske indgreb burde f.eks. være vurderet mere kritisk. Der er en tendens til en ret så kritikløs accept af de resultater, som SMEC- og ADAM-modellerne har produceret. Som eksempel herpå skal jeg nævne resultaterne af en arbejdstidsnedsættelse, se side 237-42. Virkningen af en arbejdstidsnedsættelse - i hvert fald på beskæftigelsen - er blandt økonomer meget omstridt. Af denne årsag havde det været ønskeligt med en mere indgående diskussion af de centrale transmissionsmekanismer i modellerne, som de her viderebragte resultater især er afhængige af. Ønskeligheden heraf må ses i forlængelse af, at disse mo-

deller vel netop er yderst skrøbelige på de punkter, hvor samspillet mellem priser og mængder er afgørende, idet vor empiriske viden på disse punkter ganske enkelt er for begrænset. Nødvendigheden af en mere indgående diskussion af konsekvenserne af en arbejdstidsforkortelse fremgår også af bogens afsluttende afsnit, der på den ene side tillægger en arbejdstidsnedsættelse en væsentlig rolle og på den anden side alligevel kommer med så mange forbehold, at læseren lades i stikken. Havde der været en mere indgående diskussion af transmissionsmekanismerne, havde læseren haft chancen for at foretage en selvstændig vurdering. Det afsluttende lidt mystiske afsnit skal her gengives:

»Iagttagelse man imidlertid disse synspunkter, vil en arbejdstidsnedsættelse uden lønkomensation kunne være mindst lige så effektiv som en formindsket lønstigningstakt i beskæftigelsesmæssig henseende. De fordelingspolitiske aspekter træder heller ikke så tydeligt frem. Derimod vil en arbejdstidsforkortelse indebære, at samfundet af egen vilje nedsætter det materielle velfærdsniveau. En arbejdstidsnedsættelse vil endvidere kunne give problemer med produktionsplanlægningen og med kapitalapparatets udnyttelsesgrad. Endelig vil mulighederne for at opnå en forbedring af konkurrenceevnen blive gjort endnu mindre, end de er i dag«.

Når dette afsnit er trukket frem, skyldes det også, at jeg mener, at bogen er behæftet med i hvert fald en anden (pædagogisk) svaghed: forfatterne er simpelthen for pæne eller indifferente overfor deres opgave. De tør ikke rigtig bekende kulør. Var den førte politik en succes eller en fiasko? Vurderingen af den i begyndelsen af 1974 - se side 247-48 - førte politik kan tjene til belysning heraf. I foråret 1974 var der f.eks. mellem regeringens økonomiske vurdering udarbejdet af Det økonomiske Sekretariat og Det økonomiske Råds (DØR) vurdering stærk uenighed. I februar 1974 forudsagde DØR således det kommende stærke konjunkturtilbageslag. Til trods herfor strammede regeringen i begyndelsen af 1974 alligevel finanspolitikken; konjunkturtilbageslaget havde nemlig endnu ikke tydeligt vist sig i tallene! Men som bekendt er lagene lange.

Den opgave, forfatterne har stillet sig, er velbegrundet og relevant. Værdien af bogen kunne i evt. kommende udgaver forbedres ved mere indgående kritiske vurderinger af de økonomiske indgrebs multiplikatoreffekter, som de simuleres ved ADAM- og

SMEC-modellerne. Bogens måske lidt søvndyssende gennemgang af den økonomiske politik kunne endvidere blive fjernet, hvis forfatterne turde komme ud af busken med deres subjektive vurderinger. Til gengæld kunne diskussionen af klassificeringen af den økonomiske politik så måske nedtones. Om dette betyder, at den anvendte kapitelopdeling så er uhensigtsmæssig, skal jeg lade være usagt.

Christen Sørensen

Institut for Økonomi og Sociologi,
Odense Universitet.

Gunst, J., J.L. Olsen og J. Holdt: Skattepolitik

Danmarks Forvaltningshøjskoles skriftserie. Samfundsvidenskabeligt forlag, 1982.
323 pp, kr. 252 inkl. moms.

Formålet med denne publikation, jf. forordet, er at redegøre for de grundlæggende principper i skattesystemet; her tænkes formentlig på det danske skattesystem. Efter en indledende definition af skatter og skattepolitik gennemgås i hvert fald i kapitel 2 skatternes danmarkshistorie; i kapitel 3 er det skatternes sammensætning og det samlede skatte tryk set fra en dansk synsvinkel, der behandles. Herefter beskrives i kapitel 4-6 indkomstbeskatningen, told- og forbrugsafgifter samt skat af formue, ejendom og besiddelse. I kapitel 7 gennemgås skatte- og toldadministrationens opbygning. Endelig afsluttes fremstillingen med to kapitler om henholdsvis skatterne og de økonomisk politiske målsætninger samt den offentlige sektors placering i samfundsøkonomien. Også i kapitlerne 4-9 anlægges en dansk synsvinkel.

Den foreliggende publikation opfylder næppe det tilsigtede mål: at redegøre for de grundlæggende principper i det danske skattesystem. Derimod giver bogen en ret så detaljeret gennemgang af elementerne i det nuværende skattesystem; et måske outreret eksempel herpå kan bl.a. ses side 185-186, hvor tobaksafgifterne beskrives. Bogen kommer omvendt nærmest det tilsigtede mål i kapitel 4, hvor debatten omkring det danske indkomstskattesystem resumeres.

Udover ovennævnte principielle kritik af bogen må der også anføres en række andre kritikpunkter, her kortfattet opstillet i punktform:

- bogen giver overhovedet ingen referencer til øvrige skattepolitiske fremstillinger. I kapitel 1, hvor inddelingskriterier for skatter også diskuteres, anvendes således den af Thorlund Jepsen foreslåede skatteinddeling. Alligevel er der ikke en eneste reference til arbejder af Thorlund Jepsen. De eneste referencer, der anvendes i bogen, er til danske betænkninger (se side 48, 97, 135 og 142), til en publikation af OECD (se side 114) og til en DØRS-publikation (se side 144).

- skatternes betydninger for den intertemporale ressourceallokering diskuteres ikke. Samspillet mellem f.eks. rentebeskatning og afskrivningsregler berøres ikke.

- den direkte forbrugsskat stiller ikke krav til en samlet formueopgørelse (se side 142), som godt nok er den alm. opfattelse her i landet efter 1958-betænkningen om forbrugsbeskatning. Dette fremgik allerede af Kaldors grundlæggende bog fra 1955: »An Expenditure Tax«.

Bogen bærer ligeledes præg af at være skrevet af tre forfattere; ingen af kapitlerne er fællesarbejde. Selvom forfatterne - som det nævnes i forordet - indgående har diskuteret de enkelte kapitler indbyrdes, bærer bogen alligevel præg af hastværksarbejde og manglende indbyrdes koordination; eksempler herpå er:

- *selskabsbeskatningen*; side 16 fremhæves, at selskabsskatter »bliver mulige og nødvendige«; side 91 fremhæves derimod korrekt, at en særskilt selskabsbeskatning ikke er nødvendig, jf. også Carter-kommissionens betænkning for Canada.

- *momsen* blev ikke indført i 1968 (side 34), men i 1967 (jf. også side 148).

- *skattefradrag* blev ikke ophævet ved overgangen til kildeskat i 1970 (side 43), men blev allerede ophævet fra og med indkomståret 1967. Overgangen eller det skattepolitiske tilbageskridt fra forskellige indkomstskateskalaer for forsørgere og ikke-forsørgere til samme skala skete også fra og med 1967 - og ikke som fejlagtigt anført side 58 fra og med 1970.

- *forbrugsteori*; hvilken forbrugsteori anvendes? Efter nyere forbrugsteori er forbrugets indkomstelasticitet approksimativ lig 1. Diskussionen side 38, 128 og 270 kunne blive klarere, såfremt diskussionen blev relateret til en eksplicit formuleret forbrugsteori.

- *den amtskommunale indkomstskat* blev først indført fra og med 1972. Kommentarerne til bl.a. udviklingen i den amtskommunale skatteudskrivning side 31 er derfor i bedste fald uden værdi.

I forordet til bogen, der er udsendt i Danmarks Forvaltningshøjskoles skriftserie, nævnes ikke, i hvilke sammenhænge bogen anvendes eller kan tænkes anvendt i. Dette kan måske antyde, at bogen primært sigter mod intern brug på Danmarks Forvaltningshøjskole.

Christen Sørensen

Institut for Økonomi og Sociologi,
Odense Universitet.

SIPRI Yearbook 1983 og Strategic Survey 1982-83

Hvert år i forsommeren udkommer to væsentlige årbøger om sikkerhedspolitik. Det er SIPRI-årbogen - fra Stockholms Internationale Fredsforskningsinstitut - og det er Strategic Survey - strategisk oversigt - fra det internationale Institut for Strategiske Studier i London.

Der er en række fælles træk ved de to udgivelser. De beskæftiger sig begge med begivenhederne i 1982. Men disse begivenheder sættes ind i en større sammenhæng - som angiver udviklingslinier i 1980'erne. Samtidig giver begge publikationer sig af med både at *forudsige* udviklingsforløbet og at give anvisninger på, hvilken politik det ville være klogt at føre. Begge udgivelser er udformet af en international stab. Begge publikationer er endvidere tilstræbt objektive: her leveres - hævdes det - klare kendsgerninger og uhildede tolkninger af disse kendsgerninger. Endelig er de begge internationalt anerkendte: publikationerne har pressens og offentlighedens bevilgning.

Forskellene er imidlertid også fremtrædende. Udgangspunktet er forskelligt. SIPRI Yearbook er - som det fremgår af instituttets navn - baseret på, hvad man kunne kalde fredsforskningstraditionen. Udgangspunktet er, at udviklingen i verden er negativ - den går i den forkerte retning. Kodeordet er militarisering. Det gælder om at standse militariseringprocessen i verden. Dette kan bl.a. gøres ved information. Et af de centrale informative budskaber fra årbogen 1983 er f.eks. følgende: Medens udgifterne i verden til militære formål gennemsnitligt steg med 2 procent i årene fra 1975 til 78 - i faste priser - så er stigningen i årene fra 1979-82 nu i gennemsnit 4 procent. Årsagerne til denne misudvikling siger årbogen meget lidt om. Tidligere årbøger har peget på to hovedårsager: dels de to supermagters umådeholdne magt- og rustningspolitik, dels den teknologiske udvikling og dens selvforstærkende virkning. Dette er stærkt neddæmpet i år. Mere neutralt peges blot på den negative militariseringstendens.

Strategic Survey er baseret på traditionen strategiske og sikkerhedspolitiske studier. Hvor SIPRI Yearbook lægger vægt på den negative udvikling, på det dødsensfarlige og absurde i kernevåbenbesiddelsen - og i kernevåbenkapløbet, er Strategic Survey præget af både det nationale som det internationale aspekt ved sikkerhedsbegrebet. Den er præget af, at rationalitet er det bedste udgangspunkt for sikkerhed - og at kernevåbnene - trods deres farlighed og

deres uoverskuelige virkninger - eller rettere netop derfor - har haft og har stabiliserende virkninger. Strategic Survey taler om »afskrækkelsens logik«, og fremhæver, at »hvormeget end hver side - øst og vest - er i modsætning til hinanden, ønsker ingen af dem at risikere ødelæggelsen af egne byer, egen levestandard eller i sidste ende sin egen civilisation, når der er håb om at kunne udarbejde en mere acceptabel fremtid sammen«. SIPRI tvivler derimod på afskrækkelsen og er dybt skeptisk for dens logik. SIPRI ser med dyb bekymring på kernevåbenudviklingen - og ikke mindst spredningen af kernevåben, vertikalt som horisontalt.

Strategic Survey søger logisk og rationelt at analysere udviklingen ved at påvise kompleksiteten - og ved at forsøge at tilføre den internationale debat ny tænkning.

Denne karakteristik har allerede antydnet en placeing af de to årbøger i en øst-vestsammenhæng. Medens Strategic Survey er præget af vestlige forskere og af strategisk tænkning, som ikke er fjern fra NATO-debatterne, har SIPRI Yearbook en tendens, som peger i retning af kritik af en supermagts- og allianceblok-tankegang, som er i god overensstemmelse med værtslandet Sveriges politik. SIPRI er baseret på statslige midler tilvejebragt i taknemmelighed over, at Sverige i 150 år havde været neutralt - altså været skånet for krig. Det må dog tilføjes, at SIPRI Yearbook i år er mere præget af egentlige vestlige eksperter end tidligere. Tredie-verdensproblematikken er neddæmpet, og i focus er øst-vest-konflikten og alle dens afledninger.

Hvordan behandles da denne - for verden totalt afgørende konflikt i de to publikationer?

Karakteristisk er indledningen for de to rapporter. SIPRI fastslår, at i 1982 har der endnu engang ingen fremgang været på nedrustningsområdet. Det er 10 år siden, at en gennemført, ratificeret våbenkontrollaftale har set dagens lys. Strategic Survey fastslår indledningsvis, at USA og USSR har et potentiale, som vil kunne ødelægge hinanden - og det meste af menneskeheden, men at deres magt havde ringe indflydelse på krigene i 1982. Her henvises til Iran-Iraq-konflikten, Libanon-invasionen, Afghanistan, Falkland og Polen. SIPRI understreger således supermagternes ansvar for nedrustning - Strategic Survey viser supermagternes afmagt.

Men de er begge enige om, at supermagternes regeringer ikke har det let. SIPRI gør opmærksom på,

at fredsbevægelserne og oppositionen mod kernevåben har haft nogen indflydelse på den militære tænkning - først og fremmest gennem de officielle overvejelser om en ny NATO-strategi med mindre vægt på kernevåben. Der peges på, at i de fleste NATO-lande har finansministrene vundet over forsvarsministrene. Der har altså kun været ringe stigninger i forsvarsudgifterne. De vigtigste undtagelser er Italien og England. Og dertil naturligvis USA, som i de sidste år har haft en reel stigning i de militære udgifter på 7%.

Strategic Survey gør på sin side opmærksom på, at oppositionen i USA - og først og fremmest fastfrysningbevægelsen - vil gøre det stadig vanskeligere for Reagan-regeringen at fortsætte sin oprustnings- og konfrontationspolitik.

Hertil kommer, at NATO kan - i værste fald - bryde sammen. Eller man kan - siges det advarende - forestille sig en løsning, hvor der eksisterer en svag NATO-struktur - med et militært meget styrket USA. Afgørende er det at indse, at USA og Europa har divergerende strategiske interesser.

Strategic Survey vurderer supermagtsforholdet således, at det ikke er blevet forværret i 1982 - men at det fortsat er i en dyb bølgedal. Den egentlige fare kommer ikke så meget fra de to supermagter - som begge er mere forsvarsorienteret, omend med stærkt høgepræg - end gensidigt offensivt orienteret. Faren kommer i givet fald fra en Begin eller fra en Jaruzelski. Men givet er det: supermagtstilnærmelsen er fjern. Som rapporten udtrykker det: præsident Reagan har flere gange sagt, at der skal to til at danse tango. USSR har svaret, at når man inklinerer, forudsætter man ikke, at vedkommende mulige dansepartner skal ændre sin frisure eller endsige ændre sin tænkemåde. Dette blomstrende billedsprog betyder, at der er langt til tangoen. Det mest sandsynlige bliver en fortsættelse af den militante pas de deux.

INF-sagen optager - som det kan forventes - megen plads i begge rapporter. Strategic Survey fastslår kompleksiteten i problemet - og advarer bl.a. den amerikanske regering mod at tage Kohls valgsejr i marts som et mandat til at deployere de nye raketter. På en anden side advares vestlige ledere imod at tage teatraliske sovjetiske koncessioner i forhandlingerne for gode varer. Koncessioner skal være reelle.

SIPRI fastslår året 1983 som et nyt og afgørende stadium i den militære konfrontation. På en anden side viser INF udviklingen for første gang et eksempel på en våbenkontrollforhandling, som føres åbent for den offentlige menings domstol. SIPRI gør også opmærksom på overdrivelser af det nye og frygtindgydende i de sovjetiske SS-20'er. SS-20'erne kan genlades med et nyt missil. Javel - men der vil gå mange timer. Pershing II kan umiddelbart genlades. SS-20 er mere præcis end forgængerne SS4 og SS5. Javel - men Pershing II er 10 gange mere præcis. SS20 er mobil. - Javel - men raketsystemet er afhængigt af fysisk forberedte stillinger. Det er Pershing II ikke. Men SIPRI indrømmer på den anden side, at

der eksisterer en sovjetisk numerisk overlegenhed på INF-missiler i Europa.

Generelt set er SIPRI mere villig til at understrege Vestens styrke og Østens relative svaghed. Men Strategic Survey er heller ikke blind for, at hvis de planlagte rustningsmoderniseringer i vest gennemføres, så vil USA langt overgå USSR i 1980'ernes slutning.

Der er væsentlige forskelle i form, indhold og holdninger i de to rapporter. Men generelt er det interessant, at på en række væsentlige punkter er vurderingerne blevet mere og mere overensstemmende. Der er kommet mere realisme i de to udgivelser. Måske er det, fordi den internationale situation er for alvorlig til at bruge store ord og bevægelser. Det afgørende er nu at advare mod overreaktion og at trække kendsgerningerne ud af propagandatågerne.

Bertel Heurlin,
Institut for Samfundsfag,
Københavns Universitet

Penge til ferien

Få en Solskinskonto. Med ekstra rente og låneret. Valutaservice med kontanter og rejsechecks.

ARBEJDERNES LANDSBANK
- for familiens trivsel

212-2

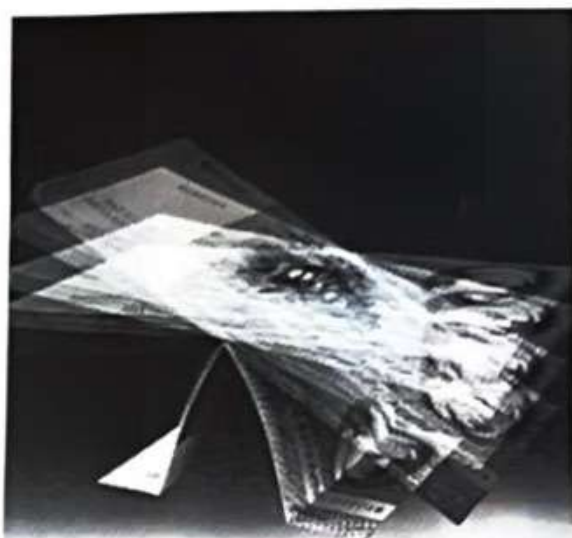

En dag finder De os måske også her...

Se, de mest skønne og utrolige økser
af verden har en skønne dag gæst af
Arbejdernes Landsbank.
Måske kan ferien være noget for Dem.
Men det bliver ferien fra de fineste
rejseselskaber i Danmark.

Første gang har vi 10 år siden en del
af arbejdet har gjort os i Danmark
denne smukkeste ferie.
Og med en ferie af verdens bedste
feriebyer på jorden.
Og vi sælger stadig mere.

HANDELSBANKEN
altid med i biletet

"Få noget at vide om de nye indekslån"

Hvordan virker indekslån?

Formålet med indførelse af indekslån er at billiggøre byggeri i starten, mod til gengæld år for år at forhøje ydelserne i takt med den almindelige løn- eller prisudvikling.

Indeks-lån er en ny låneform, som realkreditinstitutterne kan tilbyde til finansiering af de fleste arter af nyt byggeri. Herudover må indekslån finansiere enkelte ombygninger - blandt andet landbrugsejendomme og ejendomme til sociale og kulturelle formål.

Ring eller skriv til kreditforeningen

Det kan måske være svært at få overblik over de virkninger, et indekslån kan få på ens økonomi i forhold til den slags lån, vi er vant til. Vi har derfor fremstillet en brochure, der fortæller om de vigtigste regler ved indeksbelåning.

Vil De vide mere om de nye indekslån, skal De blot ringe til os. Eller De kan udfylde kuponen og sende den til den kreditforening der ligger nærmest Deres bopæl. Så sender vi omgående brochuren.

I Jylland

**JYLLANDS
KREDITFORENING**

8100 HADERSLEV, Årupsvej 13. Tlf. (04) 92 70 00
6050 RINGKØBING, Heringsvej 3. Tlf. (07) 02 01 11
8800 VIBORG, Sct. Mathiasgade 13. Tlf. (06) 62 13 33
9100 AALBORG, Boulevarden 43. Tlf. (08) 12 38 77
8250 ÅRHUS-VIBY J., Kongsgårdsvej 6. Tlf. (06) 14 88 00

- og på øerne

**FORENEDE
KREDITFORENINGER**

Fynsområdet
Magleås 2, Postboks 343,
5100 Odense C. Tlf. (09) 11 77 77

Området øst for Storebælt
Otto Mønstedts Plads 11, Postboks 333,
1503 København V. Tlf. (01) 15 34 34

JA, send mig den nye brochure om indekslån til bolig- og erhvervsbyggeriet.

Navn: _____
Stilling: _____
Gade: _____
Postnr.: _____ By: _____

I Jylland sendes kuponen til Jyllands Kreditforening og på øerne til Forenede Kreditforeninger.